

و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، استفاده از روش بیع متقابل را، به عنوان یکی از راه های جلب سرمایه گذاری خارجی، مجاز دانسته است. تبصره (۲۹) قانون برنامه پنج ساله اول، به دولت اجازه داده تا به منظور رفع قسمتی از نیازهای بخش صنعت و معدن، به منظور تولید و صادرات و سرمایه گذاری، به روش معاملات بای یک اقدام کند. تبصره (۲۲) برنامه پنج ساله دوم نیز، برای اجرای طرح های زیربنایی و توسعه ای و همچنین افزایش ظرفیت تولیدی صادراتی کشور، به دولت اختیار داده است که انجام معاملات بای یک را از طریق سیستم بانکی کشور تسهیل نماید. به هر حال، یک راه حل دقیق که بتواند تفسیری دقیق درباره اصل (۸۱) قانون اساسی باشد، هنوز ارائه نشده و برخی، در تفسیر این اصل تا به آنجا پیش رفته اند که حتی، ثبت شعب و نمایندگی های شرکت های خارجی را نیز امکان پذیر می دانند و اجرای ماده (۳) قانون ثبت شرکت ها را نیز غیرممکن می پندارند.

اصل ۸۲ قانون اساسی

به موجب اصل (۸۲) استخدام کارشناسان خارجی از طرف دولت ممنوع است، مگر در موارد ضروری و با تصویب مجلس شورای اسلامی. ماده (۲) آیین نامه اجرایی قانون جلب و حمایت سرمایه های خارجی حمایت سرمایه های خارجی مقرر می دارد که از نگاه این آیین نامه، سرمایه خارجی عبارت است از: ۱- ارزی که از مجرای بانک های مجاز به ایران وارد شده باشد. ۲- ماشین آلات، لوازم و ابزار کار، قطعات یدکی ماشین ها و مواد اولیه دیگری از این نوع، مشروط بر اینکه کارخانه ها و ماشین آلات رایج روز و مورد قبول هیئت رسیدگی باشد. ابزار و قطعات یدکی کارخانه باید به صورت سرمایه منتقل شود. ممکن است برخی از ماشین آلات غیر اصلی، سپس وارد کشور شود، مشروط بر اینکه در زمره اشیا و لوازمی باشد که به نوعی سرمایه به حساب می آید و نه مخارج جاری. ۳- وسایل حمل و نقل زمینی، دریایی و هوایی مربوط به بهره برداری از کاری که برای آن سرمایه وارد شده است. ۴- حق اختراع، مشروط بر اینکه مربوط و توأم با برنامه تولیدی باشد که به آن منظور تقاضای ورود سرمایه خارجی شده است. هیئت

۹۹ سرمایه گذاری در این بخش ها از سوی سرمایه گذاران خارجی تحت پوشش قانون تشویق و حمایت از سرمایه گذاری خارجی قرار نمی گیرد.
با این وصف به لحاظ عدم استفاده از تضمین ها و حمایت های این قانون، سرمایه گذاران خارجی انگیزه چندانی جهت سرمایه گذاری در این بخش ها نخواهند داشت. از سوی دیگر، وجود اصل (۴۴) این توهّم را به وجود می آورد که اگر صنعتی توسط بخش خصوصی ایرانی و خارجی ایجاد و در اثر سرمایه گذاری های مداوم توسعه یابد و به صنایع بزرگ تبدیل شود در معرض دولتی شدن و ملی شدن قرار می گیرد. ۶۶

حداقل ۵۱ درصد سهام به خارجیان است که در یک شرکت مختلط و به قصد اشتغال در یکی از فعالیت های مذکور در اصل (۸۱) قانون اساسی تشکیل می شود، یا به معنی سنتی و کلاسیک آن، دادن حق انحصاری بهره برداری از منابع طبیعی به خارجیان یا تنها مشارکت خارجیان در امور تجارتي و صنعتی و کشاورزی و معدن را نیز در برمی گیرد؟ به عبارت دیگر، آیا ممنوعیت مقرر در اصل (۸۱) سرمایه گذاری مستقیم به وسیله سرمایه گذاران خارجی در رشته های مذکور در اصل را شامل می شود یا نه؟ شاید به لحاظ سابقه بد تاریخی و اندیشه سلطه خارجی و نفی حاکمیت ملی، منظور از امتیاز همان معنی سنتی آن، یعنی اعطای حق انحصاری تصدی به امور مذکور در اصل (۸۱) قانون اساسی باشد. با این فرض، امتیاز دارای ویژگی هایی از قبیل عدم شمول قوانین مالیاتی، وسعت زیاد حوزه عملیات موضوع امتیاز، طولانی بودن مدت امتیاز و مانند آن خواهد بود. اگر منظور از امتیاز معنای فوق باشد، امروزه دیگر موضوعیت ندارد؛ زیرا با روی کار آمدن ترتیبات قراردادی جدید، امتیاز، دیگر واژه ای مُرده تلقی می شود؛ بنابراین، باید بپذیریم که اصل (۸۱) قانون اساسی، جهت جلوگیری از انحصار خارجی بنا شده و خارجیان را از داشتن سهام شرکت های ایرانی منع نکرده است. آن ها می توانند تا ۴۰ درصد در شرکت های داخلی سرمایه گذاری کنند. برنامه پنج ساله اول توسعه اقتصادی، اجتماعی

نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایه زبان جامعه نشود مورد حمایت قانون جمهوری اسلامی است». تفصیل ضوابط و قلمرو و شرایط هر سه بخش را قانون معین می کند. بر اساس اصل (۴۴) قانون اساسی، بخش دولتی محور اقتصاد ایران را تشکیل می دهد؛ بنابراین، بخش نفت و گاز که جزو معادن بزرگ و صنایع مادر است، کاملاً دولتی بوده و بخش خصوصی، از جمله سرمایه گذاران خارجی، امکان فعالیت در آن را ندارد. این امر سبب می شود بخش خصوصی از فعالیت در امور نفت و گاز ایران محروم بماند، زیرا بر اساس بند الف از ماده ۳ قانون تشویق، سرمایه گذاری مستقیم خارجی فقط در زمینه هایی که فعالیت بخش خصوصی در آن مجاز باشد، ممکن است. بر این اساس امکان فعالیت سرمایه گذاران خارجی در این بخش در عمل غیرممکن خواهد بود، زیرا سرمایه گذاری در این بخش ها از سوی سرمایه گذاران خارجی تحت پوشش قانون تشویق و حمایت از سرمایه گذاری خارجی قرار نمی گیرد. با این وصف به لحاظ عدم استفاده از تضمین ها و حمایت های این قانون، سرمایه گذاران خارجی انگیزه چندانی جهت سرمایه گذاری در این بخش ها نخواهند داشت. از سوی دیگر، وجود اصل (۴۴) این توهّم را به وجود می آورد که اگر صنعتی توسط بخش خصوصی ایرانی و خارجی ایجاد و در اثر سرمایه گذاری های مداوم توسعه یابد و به صنایع بزرگ تبدیل شود در معرض دولتی شدن و ملی شدن قرار می گیرد؛ بنابراین، صاحبان سرمایه سعی خواهند نمود از توسعه صنایع و ایجاد صنایع بزرگ احتراز نمایند.

اصل ۸۱ قانون اساسی

مطابق اصل (۸۱) قانون اساسی دادن امتیاز تشکیل شرکت ها و مؤسسه در امور تجاری، صنعتی، کشاورزی، معدن و خدمات به خارجیان به صورت مطلق ممنوع است. با نص صریح این اصل، مهم ترین منع قانونی در راه جلب سرمایه های خارجی در ایران، ممنوعیت مقرر در اصل (۸۱) قانون اساسی خواهد بود که از نظر ارزیابی میزان خطر برای سرمایه گذاران بالقوه، کفه ترازو را جهت موضع سرمایه گذاری سنگین تر می کند، اما منظور از کلمه «امتیاز» که در این اصل آمده، چیست؟ آیا امتیاز به معنی واگذاری